

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Rozvojová pomoc USA vůči Africe: Rozvojová
pomoc USA vůči Africe za vlády George W.
Bushe**

Monika Pirnerová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Rozvojová pomoc USA vůči Africe: Rozvojová
pomoc USA vůči Africe za vlády George W.**

Bushe

Monika Pirnerová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 VÝZNAM A HISTORIE ROZVOJOVÉ POMOCI.....	5
2.1 Definice rozvojové pomoci.....	5
2.2 Historie americké zahraniční pomoci.....	9
3 VLÁDA GEORGE W. BUSHE.....	15
3.1 Millennium Challenge Corporation (MCC).....	16
3.2 President's Emergency Plan for AIDS Relief.....	25
4 SOUČASNÝ STAV.....	35
5 ZÁVĚR.....	41
6 SEZNAM ZDROJŮ.....	42
7 RESUMÉ.....	44

1 ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je zdokumentovat vývoj americké zahraniční pomoci vůči státům, které se nacházejí v subsaharské části Afriky za vlády prezidenta George W. Bushe.

Ústředním tématem, kterým se v této práci budeme zabývat, je rozvojová pomoc. Rozvojová pomoc, nebo také rozvojová spolupráce (tyto dva termíny budou vysvětleny v první kapitole této práce), se v posledních přibližně sedmdesáti letech stala velmi důležitým prvkem zahraničních politik mnoha států.

Rozvojová pomoc byla vždy důležitou součástí zahraniční politiky a také národního bezpečnostního zájmu Spojených států amerických. V období studené války byl hlavním motivem pro poskytování pomoci boj proti komunismu a podpora států byla především ekonomická. Po roce 1990 se situace v mezinárodním systému mění. Boj proti komunismu je nahrazen bojem proti terorismu a rozvojová pomoc se začíná soustředit i na jiné oblasti, jako je vzdělání, podpora lidských zdrojů nebo potravinová pomoc, tudíž je nutné změnit přístup k zahraniční politice a zahraniční pomoci. O největší transformaci zahraniční pomoci od šedesátých let dvacátého století se zasadil George W. Bush. Období vlády George W. Bushe a změny zavedené v poskytování zahraniční pomoci budou hlavním předmětem práce.

Podle údajů World Bank v šedesátých letech dvacátého století žilo přibližně padesát procent světové populace v absolutní chudobě (1,25 dolaru na den) (World Bank 2014). Pokud se polovina obyvatel planety nachází v takové krizové situaci, je nutné, aby si ostatní silné státy i jiní aktéři uvědomili, že tito lidé žijící ve státech, které se postupně rozpadají a ztrácejí veškerou moc, potřebují pomoc ze zahraničí. Pokud by se silní aktéři odmítli podílet na řešení situace v oblastech zasažených chudobou, mohlo by se stát, že se krize bude stále rozšiřovat na větším území. Poté by už chudoba nebyla jen uzavřenou záležitostí určitých států, ale mohla by negativně ovlivnit chod celého mezinárodního systému. Rozpadající

se státy, které mají narušenou vnitřní suverenitu, nebo už ani žádnou nedisponují, mohou pro jednotlivé aktéry i celé mezinárodní vztahy představovat velkou hrozbu. Tyto státy s ochromenou oficiální vládou se totiž mohou stát výbornou živnou půdou pro nelegální aktivity. Na nekontrolovaném území vznikají antisystémové organizace, šíří se teroristické akce a kriminalita všeobecně. O tom jsme se přesvědčili například teroristickými útoky na New York a Washington z 11. září 2001.

Na základě těchto odstrašujících událostí se zvýšila pozornost, která byla věnována právě africkému kontinentu. Tyto problémy, za kterými primárně stojí chudoba, mohou mít dopad i na vzdálená území a zasáhnout silné státy světového dění. Ať už jsou nakonec důvody pro rozvojovou spolupráci s krizovými oblastmi čistě morální – zajistit lepší život určitému segmentu populace, nebo méně morální – možnost obchodu na nově vzniklých trzích po vylepšení situace, získání vlivu v potenciálně výnosných oblastech nebo ochrana sebe sama před negativními dopady událostí v rozvojovém světě, je důležité se tímto tématem zabývat a snažit se ho vhodnými prostředky alespoň částečně vyřešit, protože jinak by nebezpečí chudoby mohla zasáhnout i vyspělé země.

My se v práci budeme věnovat rozvojové pomoci poskytované Spojenými státy americkými ve vztahu k africkému kontinentu a to především za administrativy George W. Bushe. Toto období bylo pro práci vybráno proto, že v době Bushovo funkčního období došlo k velké transformaci poskytování zahraniční pomoci celému světu. My se budeme soustředit na rozvojové aktivity, které jsou spojené s africkým kontinentem, jelikož největší a nejznámější pomocné programy, byly zavedeny právě tam. Spojené státy se do rozvojových akcí zapojovaly již od počátku oficiálního zavedení tématu na mezinárodní scénu po druhé světové válce. USA jsou velmocí, a proto se musí zabývat světovými problémy, protože jen takovéto silné státy mají možnost situaci ovlivnit. Rozvojová asistence se tedy nevyhnutelně stala součástí zahraniční

politiky a také národního bezpečnostního zájmu Spojených států amerických.

Cílem předkládané bakalářské práce je popsat změny a ty následně zhodnotit, v tom smyslu, zda byly naplněny jejich prvotní cíle, zda mají pokračování v současné době, a jaká je jejich budoucí perspektiva a budoucí perspektiva rozvojové pomoci Spojených států amerických vůbec. Pečlivá analýza 2 projektů - *Millennium Challenge Corporation* a *Presidential Emergency Plan For AIDS Relief (PEPFAR)* by k tomu měla pomoci.

Tato práce se bude skládat z úvodu, třech částí a závěru. V první části práce bych se chtěla věnovat obecnému vymezení pojmu rozvojové spolupráce a také její stručné historii ve vztahu Spojených států amerických k Africe. Rozebereme motivy pro poskytování pomoci, které se v průběhu času často měnily, tudíž asistence probíhala různými způsoby a měla různé dopady. V průběhu studené války byl například ze strany Spojených států amerických hlavním motivem pro aktivitu v rozvojovém světě boj proti šíření komunismu a udržení vlivu ve vzdálených oblastech. V šedesátých letech se o první velkou transformaci zasadil John F. Kennedy, za jehož vlády byla založena *Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (USAID)*. Vedle *Organizace spojených národů (OSN)* se tedy stala dalším významným aktérem, který se začal v rozvoji angažovat.

V průběhu ustávání bipolárního konfliktu však docházelo k omezování poskytování rozvojové pomoci, protože boj proti komunismu již nebyl tak urputný a nový nepřítel se na obzoru nejevil. Se začátkem nového tisíciletí se však nová hrozba objevuje a je jí mezinárodní terorismus, který působí na velké vzdálenosti ze slabých států s chudým obyvatelstvem. V této chvíli začal prezident Bush jednat a za jeho vlády došlo k největším změnám provedeným v oblasti rozvoje od šedesátých let. Změny, které nastaly za administrativy George W. Bushe, budou ústředním tématem práce a budou popsány ve druhé kapitole. Humanitární a rozvojové programy jako například *Millenium Challenge*

Account (MCA), Presidential Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR) nebo návrh na zřízení *The United States Africa Command (AFRICOM)*, budou ve druhé části podrobně rozebrány. Zjistíme, jaký byl objem poskytnuté pomoci v různých oblastech Afriky, na jaké území se spolupráce soustředí, jakými způsoby je asistence řízena. Od uvedení těchto reforem uběhla již řada let, na základě toho je nyní vhodný čas na provedení revize a zamyšlením se nad tím, zda se Bushovy programy na africkém kontinentu osvědčily.

Jelikož od ukončení funkčního období George W. Bushe uběhlo již několik let, budeme se ve třetí části práce zabývat rozvojovou pomocí Spojených států amerických vůči Africe za vlády prezidenta Baracka Obamy. Tato část bude důležitá především proto, že bychom měli zjistit, jak asistence pokračuje po velké Bushově transformaci. Pokud popíšeme současnou situaci rozvoje, pomůže nám to zároveň zhodnotit předchozí význam zavedených změn, protože pokud by se v jejich vývoji nepokračovalo, velká transformace nemusela mít pro budoucnost až tak velký význam.

V této práci se bude prolínat historický pohled s empiricko-analytickým. K tématu bakalářské práce bylo využito převážně anglických monografií a článků z internetu, jelikož k této problematice zdroje nebyly ještě přeloženy.

2 VÝZNAM A HISTORIE ROZVOJOVÉ POMOCI

2.1 Definice rozvojové pomoci

V dnešní době je svět rozdělený na velmi různorodé části. Mezi jednotlivými zeměmi a regiony můžeme identifikovat přetrvávající rozdíly ekonomického rázu. Kvůli finančním problémům určité státy zaostávají za ostatními – vyspělými státy a nejsou schopné zajistit svým obyvatelům dobré podmínky pro život. Velká část populace v těchto místech trpí chudobou a podvýživou, není zajištěno potřebné vzdělání, dochází k šíření vážných nemocí, ničení životního prostředí nebo například k politické nestabilitě v zemi, která se může přenést i do okolního prostředí. Důležitým prostředkem, který má za úkol předcházet výše uvedeným problémům nebo napomáhat jejich vyřešení, pokud nastanou, je rozvojová pomoc.

Místo pojmu rozvojová pomoc je v poslední době také hojně využíváný termín rozvojová spolupráce. Oficiálně jsou oba tyto pojmy správné a znamenají totéž. Označení rozvojová pomoc však může evokovat dominanci jedné strany, která pomoc poskytuje, zatímco druhá strana pomoc pouze přijímá a jinak se v procesu neangažuje. Je pravda, že v minulosti, především v době studené války, takovým způsobem rozvojová pomoc skutečně probíhala. V posledních desítkách let se však začal klást důraz na vytvoření vztahu a kooperace mezi donorem a příjemcem. Příjemce tedy již není aktérem, který pouze přijímá, ale je zapojován do procesu plánování a poskytování rozvojové pomoci. V tomto případě je opodstatněno použití termínu rozvojová spolupráce, ze kterého není ve velké míře cítit hierarchie mezi donorem a příjemcem a vyjadřuje rovnější zastoupení stran (Bendová 2013: 1).

Rozvojovou pomoc lze definovat hned z několika pohledů, které si však ve výsledku jsou velmi podobné. Z ekonomického hlediska můžeme za rozvojovou pomoc označit jakýkoliv tok financí od donorských států do recipientských zemí. Tento kapitál je poskytovaný buďto ve formě půjček, které příjemci následně splácí v určitých intervalech, nebo ve formě grantů, které slouží jako dotace a stát tyto finance nemusí splácet při

dodržení daných podmínek. Pokud na rozvojovou pomoc tedy nahlížíme z ekonomického pohledu, tyto kapitálové toky by měly splňovat dva základní předpoklady. Prvním předpokladem je, že darované finance nebudou donorem v recipientského státu využity ke komerčním účelům. Druhá podmínka se týká výše zmíněných půjček. Pokud rozvojová pomoc do států plyne ve formě půjček, tyto půjčky by měly být pro cílové země výhodnější než ty, které by byly poskytnuté v ostatních situacích pro běžné potřeby států. Aby byla zajištěna výhodnost půjčky v rámci rozvojové pomoci, bývají v těchto situacích například upraveny úroky nebo stanoven individuální plán pro splácení půjčky tak, aby pro příjemce bylo reálně možné kapitál postupně navrátit (Halaxa 2000: 104 – 106).

Podle Halaxy (Halaxa 2000: 105 – 106) je v současnosti nejvíce přijímanou definicí rozvojové pomoci definice zformulovaná Výborem pro rozvojovou pomoc při *Organisation for Economic Co-operation and Development* (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, OECD*) ve zprávě o rozvojové spolupráci z roku 1994 (*Development Co-operation Report 1994*). Tato zpráva vytvořená OECD definuje zahraniční pomoc podobně jako ekonomové a to jako transfery finančních prostředků do rozvojových států a také multilaterálních organizací. Tyto kapitálové transfery putují z oficiálních státních sektorů. Těmi jsou například státní vlády nebo jejich výkonné instituce. I v tomto případě musí finanční transakce určené k rozvojové pomoci splňovat určité podmínky. První kritérium říká, že tato podpora by neměla být využita ke komerčním účelům. Tento fakt tedy lze ztotožnit s výše zmíněným předpokladem ekonomického pohledu na věc. Navíc však zpráva OECD zmiňuje, že podpora musí kromě půjčky povinně obsahovat také část, která se skládá z nevratných grantů, přičemž tato složka tvoří minimálně dvacet pět procent z celkového obsahu transferu. Druhým kritériem podle OECD je cíl poskytované rozvojové pomoci. Tím by správně měla být podpora a rozvoj ekonomické situace v recipientských zemích, která poté vede ke zlepšení podmínek pro život a minimalizování předchozích problémů v těchto státech (Halaxa 2000: 105 – 106). I když zmíněné definice rozvojové pomoci v určitých aspektech liší, ve výsledku lze z obou vyvodit

téměř stejné předpoklady, které určují poskytování zahraniční podpory. I přesto, že tyto transfery mohou být prováděné formou půjček, podpora musí zůstat podporou, a poskytovatel pomoci by měl zajistit výhodnost následného postupu splácení financí, pokud se jedná o půjčku a zároveň by poskytnutý kapitál v recipientské zemi neměl využívat ke svému komerčnímu prospěchu.

Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Aid, ODA), kterou lze zkráceně nazývat také zahraniční pomoc, může být poskytována rozličnými způsoby. Zahraniční pomoc je poskytována buďto vládní složkou státu nebo složkou nevládní. Není vyloučeno, že výsledné snažení může být utvořeno spoluprací obou těchto složek. Pomoc proudící z vládního sektoru je v mnoha případech nazývána oficiální pomocí a je financována ze státního rozpočtu. Nevládní složku však nelze z výčtu vynechat, protože tvoří také velkou část podpory. Do nevládního sektoru je možné zahrnout sponzorské dary plynoucí ze soukromého sektoru od různých organizací charitativního nebo humanitárního typu, významných skupin jedinců nebo samostatných osobností.

Dále lze poskytování zahraniční podpory rozdělit podle způsobu transferu pomoci na pomoc bilaterální nebo multilaterální. Bilaterální pomoc proudí od dárce – státu – přímo do recipientské země a ostatní aktéři nejsou do těchto vztahů zahrnuti. Multilaterální pomoc směřuje také od konkrétní dárcovské země, na rozdíl od dvoustranné podpory ale neputuje přímo do určeného státu. Transfer kapitálu se zastaví v prostředí mezinárodních organizací, které následně pomoc potřebným státům přerozdělí vlastními způsoby, například formou rozvojových nebo humanitárních projektů (Halaxa 2000: 106).

V některých případech není součástí zahraniční pomoci pouze rozvojová asistence, ale můžeme zde oddělit ještě zvláštní složku vyhrazenou pro pomoc humanitární. V případě, že zahraniční spolupráci rozdělíme tímto způsobem na dva sektory, rozvojovou složkou rozumíme tu asistenci, která je poskytována v dlouhodobě a soustředí se na

naplnění stanovených cílů v dlouhodobém časovém horizontu. Tato spolupráce potom probíhá například v oblasti budování státních institucí, zaměřuje se na vylepšení životního prostředí, ekonomiky a celkově dlouhodobý rozvoj s cílem zlepšit podmínky pro život. Humanitární pomocí podle tohoto rozdělení označujeme takovou podporu, která má krátkodobý charakter a její poskytnutí je reakcí na různé neočekávané události. Těmi jsou například přírodní katastrofy, epidemie a pandemie, teroristické útoky nebo různé politické převraty spojené se zhoršením životních podmínek pro obyvatele států. Hlavním účelem humanitární pomoci v těchto situacích je odvrácení masového umírání obyvatel a zajištění jejich přežití. To je v normální situaci úkolem státu, ve kterém občané žijí, ale v průběhu událostí mimořádného rázu se může stát, že síly státních složek nedokážou zajistit své základní funkce směrem k obyvatelstvu. Pro odvrácení katastrofálních důsledků takových situací je tedy nutné zapojení ostatních aktérů systému, kteří přispějí svojí účastí v problémech (Halaxa 2000: 106).

V některých případech tedy lze dobře oddělit rozvojovou spolupráci od humanitární. Poskytování zahraniční pomoci Spojenými státy americkými je však specifické a zahraniční asistenci plynoucí do postižených oblastí lze jen těžko rozdělit na rozvojovou a humanitární složku (Hlaváček 2013: 97). Vzhledem k tomu, že se v dalších částech práce budeme zabývat právě pomocnými aktivitami Spojených států amerických v zahraničí, nebudou dále termíny zahraniční, rozvojová a humanitární pomoc rozlišovány a jejich význam bude zahrnovat zmíněné aspekty rozvojové i humanitární pomoci (pokud nebude uvedeno jinak).

2.2 Historie americké zahraniční pomoci

Nejstarší kořeny rozvojové pomoci lze identifikovat již koncem osmnáctého století, konkrétně v roce 1794, kdy ve městě Santo Domingo vypuklo otrocké povstání. To způsobilo příliv francouzsky mluvících do Baltimoru, který se tímto dostal na pokraj bídy. Kongres Spojených států amerických tedy rozhodl o poskytnutí finanční částky ve výši deseti tisíc dolarů francouzské vládě, aby lidé mohli být zachráněni (Lancaster 2007: 94).

Za další ranou zahraniční aktivitu Spojených států amerických lze považovat angažování na jihoamerickém území začátkem devatenáctého století. V roce 1812 Kongres Spojených států amerických inicioval a později i schválil zákon, díky kterému měla být poskytnuta pomoc obyvatelům Latinské Ameriky (*Act for the Relief of the Citizens of Venezuela*). Spojené státy americké se v tomto raném případě snahy o zahraniční pomocnou akci rozhodly pro potravinové zásobování území Jižní Ameriky, které v oblasti mělo vést k rozšíření obchodních aktivit a tím zlepšení situace obyvatel.

O několik desítek let později se myšlenka zahraniční pomoci ujala i v Evropě, konkrétně ve Velké Británii, kde byly v 70. letech devatenáctého století vedeny první diskuze o případné oficiální finanční pomoci směřované do tehdejších britských kolonií (Hjertholm – White 2000: 4–5).

Po těchto prvopočátečních snahách se v průběhu devatenáctého století, především na jeho konci, začal počet aktivit spojených s poskytováním zahraniční pomoci postupně navyšovat. Podpůrné aktivity v tehdejší době bychom mohli zařadit do skupiny pomoci humanitární, protože se jednalo o pomoc poskytovanou v krátkodobém časovém horizontu, kdy docházelo k bezprostřednímu ohrožení lidských životů. Tyto aktivity si postupně získaly své příznivce, tudíž se poskytování zahraniční pomoci postupem času stalo nedílnou součástí zahraniční politiky jak Spojených států amerických tak i ostatních například evropských států. Stále však nemůžeme hovořit o vzniku

oficiální zahraniční pomoci v podobě, v jaké existuje dnes. Prostředky pro podporu zahraničních území byly v této době uvolňovány pouze příležitostně (Hlaváček 2013: 98 – 99).

Za první oficiální americkou instituci zabývající se poskytováním humanitární pomoci můžeme označit *Americký úřad pro potraviny (United States Food Administration)*, díky kterému bylo od smrti odvráceno několik milionů lidských životů (Hlaváček 2013: 99). Ideou této instituce bylo poskytnout pomoc spojencům v Evropě, která byla po první světové válce zdevastovaná, zařídit nasycení amerických občanů ve vlastní zemi a dále i těch, kteří se po válce nacházeli v evropském prostoru. Sloganem tohoto projektu se stalo heslo „*Food Will Win The War*“ a tohoto cíle mělo být dosaženo sebeobětováním amerických obyvatel, kteří měli šetřit s potravinovými zásobami, a následným zavedením potravinových přidělů na evropských spojeneckých územích. Pomocí těchto metod spojených s rozdáváním naučných letáků a konáním různých informačních seminářů se ve Spojených státech amerických podařilo ve dvou poválečných letech nashromáždit téměř devatenáct milionů tun potravin, které následně mohly být využité v Evropě (Cornell University Library 2006).

Oficiální rozvojová pomoc ve formě podobné té, která je využívána v současnosti, ovšem vznikla až v průběhu studené války, kdy byla využívána především jako diplomatický nástroj americké zahraniční politiky. V roce 1947 tehdejší britský velvyslanec informoval Spojené státy americké o stažení britské pomoci z území Řecka a Turecka. Britská vláda se v těchto oblastech snažila podporovat odolávání vůči komunistickému režimu Sovětského svazu, ale po určité době jí začaly docházet síly a nebyla schopná v podpůrných aktivitách pokračovat. Tehdejší americký prezident Harry Truman spolu s ministrem zahraničí Georgem Marshalllem tedy museli začít jednat, protože kdyby se tak nestalo, řecká a turecká území, která trpěla ekonomickými a vojenskými problémy, by byla pohlcena Sovětským svazem a ztratila by nezávislost. Přesvědčit převážně konzervativní izolacionisty v americkém Kongresu o poskytnutí finanční pomoci, se ukázalo být těžkým úkolem. Nakonec však

tento plán získal podporu a na pomoc Řecku a Turecku bylo uvolněno čtyři sta milionů dolarů (Lancaster 2007: 63).

Tímto však americká iniciativa v Evropě neskončila. Ve stejném roce došlo k vytvoření takzvaného *Marshallova plánu*. Pro započítí tohoto projektu existovaly humanitární důvody, které by ale pravděpodobně nepřesvědčily Kongres, aby plán podpořil (Lancaster 2007: 63). Plán však byl zrealizován na základě všeobecného strachu z možného rozšíření území Sovětského svazu a jeho komunistické ideologie do Evropy zničené válkou. Ta by se bez pomoci neubránila, a proto vznikl právě Marshallův plán, který měl evropským státům pomáhat v průběhu dalších čtyř let s vypořádáním se s poválečnými újmami. Od roku 1948 do roku 1951 bylo tedy šestnácti západoevropským zemím v rámci Marshallova plánu poskytnuto téměř třináct a půl miliardy amerických dolarů určených pro ekonomickou obnovu tamějších zemí, upevnění demokratických vlád a zastavení šíření komunistické ideologie (Epstein – Weed 2009: 1)

V roce 1949 nakonec ještě prezident Truman ve svém inauguračním projevu inicioval založení takzvaného *Čtyř bodového programu (Point Four Program)*, jehož hlavním úkolem bylo opět zastavení šíření komunistického režimu. Projekt měl být opět časově omezený, ale na rozdíl od Marshallova plánu prostředky k dosažení požadovaných cílů nebyly ekonomického charakteru, protože měl fungovat spíše jako technická asistence (Lancaster 2007: 63).

Bipolární konflikt a události s ním spojené měly na formování zahraniční politiky Spojených států amerických a utváření konceptu zahraniční pomoci velký vliv. I přesto, že v této době nebyl hlavním účelem podpory států rozvoj, ale snaha zastavit rozpínání Sovětského svazu, tehdejší pomocné aktivity zcela jistě napomohly zakomponování rozvojových programů do běžných zahraničně politických aktivit většiny států a nutnost jejich používání přispěla k jejich zdokonalení a většímu rozšíření.

Po ukončení Marshallova plánu Spojené státy americké začaly svoji pozornost místo evropského prostoru směřovat na území jihovýchodní Asie. Stejně jako u Evropy zde hrozilo, že by se tato oblast postupně mohla dostat pod vliv Sovětského svazu. Vzhledem k tomu, že se jihovýchodní Asie navíc nachází také blízko Čínské lidové republiky, kde se v roce 1949 dostala k moci Komunistická strana Číny, byla hrozba pohlcení oblasti komunistickou ideologií dvojnásobná (Epstein – Weed 2009: 1). Navzdory této situaci se však za administrativy následujícího prezidenta Dwighta Eisenhowera začaly objevovat snahy o omezení přísunu rozvojové pomoci do zahraničních oblastí (Lancaster 2007: 65).

Tyto snahy však neměly příliš dlouhého trvání, protože v roce 1961 nastoupil do amerického prezidentského úřadu John Fitzgerald Kennedy. Kennedyho administrativa se zasadila o provedení významných změn v oblasti zahraniční pomoci, které na velmi dlouhou žádá americká vláda rozsahem provedených reforem nepřekonala (Epstein – Weed 2009: 1). Aktivitu rozvojové pomoci se v době Kennedyho administrativy soustřeďovaly na území Latinské Ameriky a také konečně došlo na oblast afrického kontinentu. V roce 1960, takzvaném „roce Afriky“, mnoho států na africkém území po mnoha letech znovu nabyly svoji nezávislost. Všechny státy však nebyly zcela připravené vypořádat se s touto událostí a okamžitě začít bez problémů fungovat, a tak zde opět hrozilo nebezpečí navázání spolupráce se Sovětským svazem, který byl pro Spojené státy americké již delší dobu „trnem v oku“. (Dagne 2011: 1).

Za Kennedyho administrativy nakonec došlo k největšímu vzestupu objemu zahraniční pomoci (procentuálně vzhledem k objemu státního důchodu) od doby zavedení Marshallova plánu až do začátku nového tisíciletí, kdy došlo k reformám zahraniční pomoci vládou George W. Bushe (Epstein – Weed 2009: 1). Prezident Kennedy značně rozšířil koncept americké zahraniční pomoci, v té době stále sloužící především k zastavení šíření komunismu, založením *Agentury Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj* (*US Agency For International*

Development, dále *USAID*), *Peace Corps* a *Alliance For Progress* (Radelet 2003: 106).

Můžeme říci, že za vlády prezidenta Kennedyho se oficiálně zformoval koncept rozvojové pomoci, když byl v roce 1961 vydán Zákon o zahraniční pomoci. Zákon o zahraniční pomoci rozděloval asistenci na vojenskou a nevojenskou, což se stalo poprvé v historii. Nevojenský sektor asistence měla mít na starost *Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj* (*US Agency for International Development, USAID*), která nově zahrnovala předešlé rozvojové agentury a její aktivity se dobře osvědčovaly po několika dalších desetiletí (Hlaváček 2013: 102).

Na konci šedesátých let se největším recipientem zahraniční pomoci stala jihovýchodní a jižní Asie, vzhledem k tomu, že došlo k vypuknutí války ve Vietnamu (Radelet 2003: 106). Na africký kontinent v té době směřovalo pouze osm procent americké humanitární pomoci (Hlaváček 2013: 101). To je sice procentuálně málo, ale zcela opomíjená oblast nebyla.

Do oblasti jižní a jihovýchodní Asie směřovala většina humanitární pomoci i v období sedmdesátých let a to až do roku 1979, kdy byly podepsány mírové dohody v Camp Davidu mezi Izraelem a Egyptem. Od té doby se předními recipienty americké pomoci staly zmíněné dva státy Blízkého východu, tudíž se procenta poskytnuté pomoci Africe opět o něco snížila (Hlaváček 2013: 101).

Nárůst objemu americké humanitární pomoci vůči sub-saharské Africe můžeme zaznamenat okolo roku 1985. V té době došlo k vyostření vztahů v rámci bipolárního konfliktu se Sovětským svazem a zároveň také k problémům způsobeným rozsáhlým hladomorem, který na území udeřil právě v roce 1985 (Dagne 2011: 1). Koncem osmdesátých let však došlo k určitému oteplení vztahů mezi východním a západním blokem spojeným s postupným koncem studené války. To vedlo k tomu, že se opět začaly objevovat snahy o snížení objemu americké zahraniční pomoci. To se samozřejmě týkalo i Afriky a pomoc, která do afrických

oblastí proudila, byla prudce zredukována. Od tohoto okamžiku se přísun zahraniční pomoci na africké území postupně stále více snižoval a v průběhu devadesátých let klesl na minimum. Jedinou výjimkou v objemu zahraniční pomoci směřované do Afriky byl v poslední dekádě dvacátého století rok 1992, kdy v Africkém rohu a jižní části kontinentu opět vypukl hladomor. Po zažehnání tohoto problému však humanitární aktivity z americké strany směrem do Afriky opět opadly (Dagne 2011: 2).

Objem zahraniční pomoci se koncem století tedy výrazně zmenšil. Západ ztratil hlavní důvod, kvůli kterému v minulosti vysílal do zahraničí podporu, vzhledem k tomu, že úhlavní nepřítel Spojených států amerických – Sovětský svaz – se rozpadl, tudíž západní blok ze studenoválečného konfliktu vyšel vítězně. Zahraniční pomoc byla minimalizována, nevymizela však zcela. Když neexistoval bezprostřední nepřítel, který by ohrožoval americké zájmy, zbýval čas, který mohl být využitý k určitému posunu v zaměření působení rozvojové pomoci. Snahy o zastavení šíření komunistické ideologie vymizely a zahraniční pomoc se postupně začala zaměřovat na nové segmenty podpory a postupně jejich počet rozšiřovat. Můžeme říci, že po konci studené války, se zahraniční pomoc konečně začala zabývat problémy, které jsou opravdu spojené s rozvojem, ne s národními zájmy a obavami o zabránění území nepřitelem. Do spektra důvodů pro poskytnutí rozvojové asistence se v této době dostaly boj za lidská práva, rozvoj lidské společnosti, udržitelný rozvoj, vzdělání nebo například boj s ničením životního prostředí (Dagne 2011: 2).

3 VLÁDA GEORGE W. BUSHE

V roce 2001 do úřadu prezidenta Spojených států amerických nastoupil George W. Bush. Prezident Bush hned na začátku své první administrativy inicioval záměr provést změny v tématu zahraniční pomoci, kterými se staly založení agentury *Millennium Challenge Corporation (MCC)* a dále zřízení programu *President's Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR)*. Po konci devadesátých let, která v poskytování rozvojové pomoci nebyla příliš slavným obdobím, tak došlo k zásadním inovacím, které lze srovnat snad pouze s aktivitou v období utváření oficiální zahraniční pomoci za vlády prezidentů Trumana nebo Kennedyho (Hlaváček 2013: 110).

V září roku 2002 Bílý dům zveřejnil novou *Národní bezpečnostní strategii (National Security Strategy for The United States of America)*. V té bylo mimo jiné uvedeno, že Spojené státy americké budou svoji vojenskou sílu využívat preemptivně, aby nedošlo k narušení jejich národní bezpečnosti. Důležité pro tuto práci však je, že tato strategie navíc začlenila téma rozvojové pomoci mezi tři hlavní pilíře americké zahraniční politiky vedle obrany země a propagace demokratických principů vně Spojených států amerických (Lancaster 2007: 91 – 92).

Ke změnám, které měly být v blízké budoucnosti provedené, Bushe vedlo hned několik důvodů. Jako první důvod lze uvést události spojené s teroristickými útoky na *Světové obchodní centrum (World Trade Center)* a *Pentagon* v září roku 2001. Ty proběhly jen krátce po tom, co George W. Bush nastoupil do prezidentského úřadu. Útoky následovala intervence v Afghánistánu vedená proti Tálibánu. Tyto neočekávané teroristické aktivity způsobily, že se u amerických občanů zvýšila pozornost ohledně zajištění bezpečnosti jejich domovského státu. Tím pádem se začali více angažovat v podpoře rozvojové pomoci, protože její neposkytnutí směrem k slabým a rozpadajícím státům by znovu mohlo ohrozit americkou bezpečnost, tudíž na vládě bylo začít jednat (Lancaster 2007: 92).

Dále je také nutné uvést, že George W. Bush se sám označoval za takzvaného „*soucitého konzervativce*“. Toto slovní spojení označuje člověka, který samozřejmě věří v tradiční konzervativní hodnoty. Soucitný konzervativce se ale navíc snaží uvedením konzervativních principů do praxe, aby tím pomohl například obyvatelům chudých oblastí (Bush 2001: 255 – 256).

Konzervativci vždy rozvojovou asistenci kritizovali a označovali ji za zbytečné plýtvání státními financemi. V devadesátých letech se však křesťanská křídla Konzervativní strany začala angažovat v problematice humanitární spolupráce. Důvodem pro tyto akce byla údajně jejich křesťanská povinnost ohledně pomoci nevinným obětem utlačování, chudoby a nemocí. Evangeličtí misionáři začali působit v Africe i jiných částech světa, kde měli možnost pocítit špatné životní podmínky tamních obyvatel. Po návratu domů své zkušenosti následně předávali americkým občanům v místních kostelech, což pomohlo k rozšíření povědomí o nutnosti rozvojové pomoci i u těch, kteří by za normálních okolností tyto politiky nepodporovali. Změnilo se také například vnímání HIV/AIDS, které dříve bylo označováno za důsledek hříchů spojených s homosexualitou, promiskuitním životním stylem nebo užíváním drog (Lancaster 2007: 92). To, že Bush byl tímto „*soucitným konzervativcem*“, vysvětluje, že jeho osobní pohled na chudobu a utrpení ve světě, hrál také nedílnou roli v jeho rozhodnutí prudce zvětšit objem poskytované rozvojové pomoci (Lancaster 2007: 93).

Ať však prezidenta Bushe ke změnám v pojetí rozvojové pomoci vedly jakékoliv důvody, tou nejdůležitější věcí je to, že prezident Bush se zasloužil o provedení třetí velmi významné změny v tématu zahraniční pomoci Spojených států amerických od konce druhé světové války (USAID 2002: 2).

3.1 Millennium Challenge Corporation (MCC)

V březnu roku 2002 se prezident George W. Bush zúčastnil konference *Meziamerické rozvojové banky* (*Inter-American Development Bank*) a tím odstartoval novou éru zahraniční pomoci poskytované

Spojenými státy americkými. Ve svém proslovu Bush informoval o nutnosti bojovat nejen proti světovému teroru, ale také oznámil, že novým americkým záměrem bude bojovat s chudobou ve světových regionech, které do té doby byly opomíjené, ale zahraniční pomoc nutně potřebují. Svými slovy podpořil *Miléniové cíle tisíciletí (UN Development Goals)*, a také přislíbil, že Spojené státy americké budou světové chudobě čelit inovativními prostředky plynoucími z nových zdrojů (Bush 2002).

Podle Bushe stav chudoby přímo nevytváří z lidí teroristy, ale tyto dvě věci spolu úzce souvisí. Pokud vlády nejsou schopné zajistit svým občanům bezpečnost a dobré podmínky pro život a přežití, může dojít k radikalizaci názorů a činů obyvatelstva, čímž následně vzniká prostor pro teroristické aktivity. Tyto aktivity však neohrožují pouze další občany v zemi, kde vznikají, ale rozšiřují se do blízkého i vzdáleného okolí. Povinností Spojených států amerických, jako silného světového aktéra, by tedy měla být snaha porazit terorismus, který ohrožuje jak americkou národní bezpečnost, tak životy lidí v mnoha dalších zemích, protože je to „dobrá věc“ (Bush 2002).

Pro to, aby se zabránilo dalšímu šíření teroru a ohrožování lidských životů, je nutné zavést určité změny v poskytování zahraniční pomoci. To, že recipientské státy budou závislé na svých donorech, kteří jim budou poskytovat finanční injekce, problém pravděpodobně zcela nevyřeší. Bush tedy navrhl zavedení nových principů, které nebudou spočívat pouze v poskytování financí na obecný rozvoj států, které vždy nemusejí skončit v sektorech, které pomoc potřebují. Státy, které přijímají pomoc, by nově měly být podporovány ve vytváření nových příležitostí pro své občany, ve snaze zavádět demokratické principy vládnutí ve svých zemích a s pomocí Spojených států amerických se následně sami začít angažovat v poskytování pomoci a postupně se osamostatnit (Bush 2002).

K naplnění uvedených cílů mělo dopomoci zřízení fondu *Millennium Challenge Account (MCA)* a nové agentury *Millennium Challenge Corporation (MCC)*. Záměr na zřízení těchto inovací v systému

poskytování zahraniční asistence, oznámil Bush také na zmíněné konferenci v *Monterrey* spolu se záměrem rapidně navýšit americkou rozvojovou pomoc v chudých světových regionech o pět miliard amerických dolarů do roku 2006 a poté o dalších padesát procent do roku 2010 (Bush 2002).

Záměr George W. Bushe založit novou agenturu MCC byl nakonec úspěšný. Kongres vznik MCC schválil v lednu roku 2004 na základě *Millennium Challenge Act of 2003*. MCC byla založena jako agentura nezávislá na americkém ministerstvu zahraničí a ministerstvu financí. Dále mělo být MCC také odděleno od USAID. Agentura měla fungovat na myšlence, že ekonomický rozvoj je nejúspěšnější tam, kde je spojený s volným trhem, demokratickými principy a politikami a také tam, kde jsou vlády oddané úkolu dosáhnout požadovaných cílů (Tarnoff 2015: 1 – 2). MCC se tedy soustředí na redukci chudoby ve světě. Toho se snaží dosáhnout pomocí podpory ekonomického růstu v daných zemích. Agenda je dále zaměřena na provádění politických reforem a vytváření ekonomických příležitostí. Tento přístup by měl zajistit efektivní asistenci a reálné výsledky, které povedou ke zlepšení životních podmínek v chudých oblastech světa (MCC a).

Jelikož výsledkem poskytování zahraniční asistence skrze MCC mělo být především to, aby se příjemci pomoci postupně osamostatnily, dokázaly svým občanům postupně pomáhat i sami a aktivně spolupracovaly s donory, nebylo již od začátku možné do programu začlenit úplně každý stát, který o tuto možnost pomoci projevil zájem. Pro to, aby se státy, které o rozvojovou pomoc stály, dostaly do programu MCC, bylo a je nutné, aby splnily určité podmínky. Recipienti rozvojové pomoci MCC musí splnit určitá kritéria, a teprve potom se mohou zapojit do programu. Možní příjemci jsou vybíráni na základě šestnácti indikátorů, které by měly sloužit k eliminaci nevhodných kandidátů (Radelet 2003: 111). Těchto šestnáct kritérií představila administrativa v listopadu roku 2002 (Sperling – Hart 2003: 10). Kritéria jsou navíc

rozdělena do tří obecnějších kategorií, kterými jsou spravedlivá vláda, investice do obyvatelstva a ekonomické svobody.

Do první kategorie, spravedlivá vláda, řadíme šest kritérií. Těmi jsou kontrola míry korupce, vynutitelnosti zákona, odpovědnosti, efektivity vlády, občanských svobod a politických práv. Do druhé kategorie spadají čtyři kritéria, která se týkají míry zdravotnictví a vzdělávání. A do poslední kategorie, ekonomických svobod, lze začlenit zbývajících šest indikátorů. Mezi ty patří například inflace, rozpočtový deficit, obchodní politiky nebo míra možnosti založit vlastní podnikání (Radelet 2004: 58).

Aby se země kvalifikovaly do programu, musí dosáhnout nad průměr vyžadovaných hodnot a to minimálně v polovině z šestnácti kategorií. Zároveň státy musí povinně splnit kritéria týkající se míry korupce, protože pokud se jim to nepovede, jsou automaticky vyřazené z výběru. Pokud však kandidátské země splní standardy stanovené MCC, mohou se těšit na velmi štědrú pomoc z fondu MCA, která zahrnuje rozsáhlejší podporu, než dřívější tradiční zahraniční asistence, a tak se mohou těšit například na přímou podporu jejich státních rozpočtů (Sperling – Hart 2003: 10).

Pokud kandidátský stát dokáže splnit požadovaná kritéria, může započít proces eliminace chudoby skrze zajištění udržitelného hospodářského růstu s pomocí Spojených států amerických. Asistence je státům poskytována skrze granty MCC, které doplňují jiné americké a mezinárodní rozvojové programy. Granty můžeme dále rozdělit do dvou základních typů, kterými jsou dohody nebo smlouvy (*compacts*) a takzvané *threshold programs* (MCC a).

Jako *compacts* označujeme dohody, které jsou platné po několik let (většinou pět let). Tato dohoda se uzavírá mezi MCC a zvolenou zemí a financuje programy zaměřené na dosažení hlavních cílů MCC – snížení chudoby a nastartování hospodářského růstu. *Threshold Programs* jsou také formy grantů, ale nejsou tak rozsáhlé jako *compacts*. *Compacts* mohou být podepsány pouze se státy, které dokázaly splnit kritéria MCC

pro přijetí do programu. Na rozdíl od toho threshold programs směřují do zemí, které těsně podmínky nenaplnily, jsou však ochotné na své politické situaci zapracovat a provést určité institucionální reformy, aby se staly pro program přijatelnými (MCC b).

Granty po schválení putují do rozličných sektorů států podle toho, kde je jich nejvíce zapotřebí. Pomoc směřuje například do oblastí zemědělství, infrastruktury, zdravotnictví, finančního sektoru nebo podnikání. Mimo jiné se asistence zaměřuje také na boj s korupcí, zajištění zdrojů pitné vody, zajištění přístupu ke vzdělávání nebo na dodržování vlastnických a majetkových práv. Díky poskytnutým grantům by poté mělo dojít k vytvoření nových pracovních příležitostí, otevření nových trhů a zajištění lepších podmínek pro život v nejchudších oblastech světa (MCC a).

MCC si velmi zakládá na tom, aby přístupová kritéria do programu byla kandidátskými státy pečlivě splněna. V prvním roce fungování MCC, bylo v celosvětovém měřítku klasifikováno pouze sedmnáct států jako způsobilých k přistoupení do programu. Z těchto zemí jich šestnáct předložilo žádost o získání smlouvy nebo dokumenty s konceptem. To, že je stát klasifikovaný jako způsobilý k přistoupení však ještě neznamena, že bude schopný splnit všechna daná kritéria agentury, která umožňují přístup. V prvním roce po začátku fungování MCC byly do programu akceptovány a mohly podepsat smlouvu pouze čtyři země – Honduras, Nikaragua, Madagaskar a Kapverdy (Gootnick 2005: 1).

Cílem této bakalářské práce je zdokumentovat vývoj americké zahraniční pomoci vůči státům, které se nacházejí v subsaharské části Afriky za vlády prezidenta George W. Bushe.

Ústředním tématem, kterým se v této práci budeme zabývat, je rozvojová pomoc. Rozvojová pomoc, nebo také rozvojová spolupráce (tyto dva termíny budou vysvětleny v první kapitole této práce), se v posledních přibližně sedmdesáti letech stala velmi důležitým prvkem zahraničních politik mnoha států.

Rozvojová pomoc byla vždy důležitou součástí zahraniční politiky a také národního bezpečnostního zájmu Spojených států amerických. V období studené války byl hlavním motivem pro poskytování pomoci boj proti komunismu a podpora států byla především ekonomická. Po roce 1990 se situace v mezinárodním systému mění. Boj proti komunismu je nahrazen bojem proti terorismu a rozvojová pomoc se začíná soustředit i na jiné oblasti, jako je vzdělání, podpora lidských zdrojů nebo potravinová pomoc, tudíž je nutné změnit přístup k zahraniční politice a zahraniční pomoci. O největší transformaci zahraniční pomoci od šedesátých let dvacátého století se zasadil George W. Bush. Období vlády George W. Bushe a změny zavedené v poskytování zahraniční pomoci budou hlavním předmětem práce.

Podle údajů World Bank v šedesátých letech dvacátého století žilo přibližně padesát procent světové populace v absolutní chudobě (1,25 dolaru na den) (World Bank 2014). Pokud se polovina obyvatel planety nachází v takové krizové situaci, je nutné, aby si ostatní silné státy i jiní aktéři uvědomili, že tito lidé žijící ve státech, které se postupně rozpadají a ztrácejí veškerou moc, potřebují pomoc ze zahraničí. Pokud by se silní aktéři odmítli podílet na řešení situace v oblastech zasažených chudobou, mohlo by se stát, že se krize bude stále rozšiřovat na větším území. Poté by už chudoba nebyla jen uzavřenou záležitostí určitých států, ale mohla by negativně ovlivnit chod celého mezinárodního systému. Rozpadající se státy, které mají narušenou vnitřní suverenitu, nebo už ani žádnou nedisponují, mohou pro jednotlivé aktéry i celé mezinárodní vztahy představovat velkou hrozbu. Tyto státy s ochromenou oficiální vládou se totiž mohou stát výbornou živnou půdou pro nelegální aktivity. Na nekontrolovaném území vznikají antisystémové organizace, šíří se teroristické akce a kriminalita všeobecně. O tom jsme se přesvědčili například teroristickými útoky na New York a Washington z 11. září 2001.

Na základě těchto odstrašujících událostí se zvýšila pozornost, která byla věnována právě africkému kontinentu. Tyto problémy, za kterými primárně stojí chudoba, mohou mít dopad i na vzdálená území a

zasáhnout silné státy světového dění. Ať už jsou nakonec důvody pro rozvojovou spolupráci s krizovými oblastmi čistě morální – zajistit lepší život určitému segmentu populace, nebo méně morální – možnost obchodu na nově vzniklých trzích po vylepšení situace, získání vlivu v potenciálně výnosných oblastech nebo ochrana sebe sama před negativními dopady událostí v rozvojovém světě, je důležité se tímto tématem zabývat a snažit se ho vhodnými prostředky alespoň částečně vyřešit, protože jinak by nebezpečí chudoby mohla zasáhnout i vyspělé země.

My se v práci budeme věnovat rozvojové pomoci poskytované Spojenými státy americkými ve vztahu k africkému kontinentu a to především za administrativy George W. Bushe. Toto období bylo pro práci vybráno proto, že v době Bushovo funkčního období došlo k velké transformaci poskytování zahraniční pomoci celému světu. My se budeme soustředit na rozvojové aktivity, které jsou spojené s africkým kontinentem, jelikož největší a nejznámější pomocné programy, byly zavedeny právě tam. Spojené státy se do rozvojových akcí zapojovaly již od počátku oficiálního zavedení tématu na mezinárodní scénu po druhé světové válce. USA jsou velmocí, a proto se musí zabývat světovými problémy, protože jen takovéto silné státy mají možnost situaci ovlivnit. Rozvojová asistence se tedy nevyhnutelně stala součástí zahraniční politiky a také národního bezpečnostního zájmu Spojených států amerických.

Cílem předkládané bakalářské práce je popsat změny a ty následně zhodnotit, v tom smyslu, zda byly naplněny jejich prvotní cíle, zda mají pokračování v současné době, a jaká je jejich budoucí perspektiva a budoucí perspektiva rozvojové pomoci Spojených států amerických vůbec. Pečlivá analýza 2 projektů - *Millennium Challenge Corporation* a *Presidential Emergency Plan For AIDS Relief (PEPFAR)* by k tomu měla pomoci.

Tato práce se bude skládat z úvodu, třech částí a závěru. V první části práce bych se chtěla věnovat obecnému vymezení pojmu rozvojové

spolupráce a také její stručné historii ve vztahu Spojených států amerických k Africe. Rozebereme motivy pro poskytování pomoci, které se v průběhu času často měnily, tudíž asistence probíhala různými způsoby a měla různé dopady. V průběhu studené války byl například ze strany Spojených států amerických hlavním motivem pro aktivitu v rozvojevém světě boj proti šíření komunismu a udržení vlivu ve vzdálených oblastech. V šedesátých letech se o první velkou transformaci zasadil John F. Kennedy, za jehož vlády byla založena *Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (USAID)*. Vedle *Organizace spojených národů (OSN)* se tedy stala dalším významným aktérem, který se začal v rozvoji angažovat.

V průběhu ustávání bipolárního konfliktu však docházelo k omezování poskytování rozvojové pomoci, protože boj proti komunismu již nebyl tak urputný a nový nepřítel se na obzoru nejevil. Se začátkem nového tisíciletí se však nová hrozba objevuje a je jí mezinárodní terorismus, který působí na velké vzdálenosti ze slabých států s chudým obyvatelstvem. V této chvíli začal prezident Bush jednat a za jeho vlády došlo k největším změnám provedeným v oblasti rozvoje od šedesátých let. Změny, které nastaly za administrativy George W. Bushe, budou ústředním tématem práce a budou popsány ve druhé kapitole. Humanitární a rozvojové programy jako například *Millenium Challenge Account (MCA)*, *Presidential Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR)* nebo návrh na zřízení *The United States Africa Command (AFRICOM)*, budou ve druhé části podrobně rozebrány. Zjistíme, jaký byl objem poskytnuté pomoci v různých oblastech Afriky, na jaké území se spolupráce soustředí, jakými způsoby je asistence řízena. Od uvedení těchto reforem uběhla již řada let, na základě toho je nyní vhodný čas na provedení revize a zamyšlením se nad tím, zda se Bushovy programy na africkém kontinentu osvědčily.

Jelikož od ukončení funkčního období George W. Bushe uběhlo již několik let, budeme se ve třetí části práce zabývat rozvojovou pomocí Spojených států amerických vůči Africe za vlády prezidenta Baracka

Obamy. Tato část bude důležitá především proto, že bychom měli zjistit, jak asistence pokračuje po velké Bushově transformaci. Pokud popíšeme současnou situaci rozvoje, pomůže nám to zároveň zhodnotit předchozí význam zavedených změn, protože pokud by se v jejich vývoji nepokračovalo, velká transformace nemusela mít pro budoucnost až tak velký význam.

V této práci se bude prolínat historický pohled s empiricko-analytickým. K tématu bakalářské práce bylo využito převážně anglických monografií a článků z internetu, jelikož k této problematice zdroje nebyly ještě přeloženy.

3.2 President's Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR)

V dnešní době je svět rozdělený na velmi různorodé části. Mezi jednotlivými zeměmi a regiony můžeme identifikovat přetrvávající rozdíly ekonomického rázu. Kvůli finančním problémům určité státy zaostávají za ostatními – vyspělými státy a nejsou schopné zajistit svým obyvatelům dobré podmínky pro život. Velká část populace v těchto místech trpí chudobou a podvýživou, není zajištěno potřebné vzdělání, dochází k šíření vážných nemocí, ničení životního prostředí nebo například k politické nestabilitě v zemi, která se může přenést i do okolního prostředí. Důležitým prostředkem, který má za úkol předcházet výše uvedeným problémům nebo napomáhat jejich vyřešení, pokud nastanou, je rozvojová pomoc.

Místo pojmu rozvojová pomoc je v poslední době také hojně využívaný termín rozvojová spolupráce. Oficiálně jsou oba tyto pojmy správné a znamenají totéž. Označení rozvojová pomoc však může evokovat dominanci jedné strany, která pomoc poskytuje, zatímco druhá strana pomoc pouze přijímá a jinak se v procesu neangažuje. Je pravda, že v minulosti, především v době studené války, takovým způsobem rozvojová pomoc skutečně probíhala. V posledních desítkách let se však začal klást důraz na vytvoření vztahu a kooperace mezi donorem a příjemcem. Příjemce tedy již není aktérem, který pouze přijímá, ale je zapojován do procesu plánování a poskytování rozvojové pomoci. V tomto případě je opodstatněno použití termínu rozvojová spolupráce, ze kterého není ve velké míře cítit hierarchie mezi donorem a příjemcem a vyjadřuje rovnější zastoupení stran (Bendová 2013: 1).

Rozvojovou pomoc lze definovat hned z několika pohledů, které si však ve výsledku jsou velmi podobné. Z ekonomického hlediska můžeme za rozvojovou pomoc označit jakýkoliv tok financí od donorských států do recipientských zemí. Tento kapitál je poskytovaný buďto ve formě půjček, které příjemci následně splácí v určitých intervalech, nebo ve formě grantů, které slouží jako dotace a stát tyto finance nemusí splácet při dodržení daných podmínek. Pokud na rozvojovou pomoc tedy nahlížíme z ekonomického pohledu, tyto kapitálové toky by měly splňovat dva základní předpoklady. Prvním předpokladem je, že darované finance

nebudou donorem v recipientského státu využity ke komerčním účelům. Druhá podmínka se týká výše zmíněných půjček. Pokud rozvojová pomoc do států plyne ve formě půjček, tyto půjčky by měly být pro cílové země výhodnější než ty, které by byly poskytnuté v ostatních situacích pro běžné potřeby států. Aby byla zajištěna výhodnost půjčky v rámci rozvojové pomoci, bývají v těchto situacích například upraveny úroky nebo stanoven individuální plán pro splácení půjčky tak, aby pro příjemce bylo reálně možné kapitál postupně navrátit (Halaxa 2000: 104 – 106).

Podle Halaxy (Halaxa 2000: 105 – 106) je v současnosti nejvíce přijímanou definicí rozvojové pomoci definice zformulovaná Výborem pro rozvojovou pomoc při *Organisation for Economic Co-operation and Development* (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, OECD*) ve zprávě o rozvojové spolupráci z roku 1994 (*Development Co-operation Report 1994*). Tato zpráva vytvořená OECD definuje zahraniční pomoc podobně jako ekonomové a to jako transfery finančních prostředků do rozvojových států a také multilaterálních organizací. Tyto kapitálové transfery putují z oficiálních státních sektorů. Těmi jsou například státní vlády nebo jejich výkonné instituce. I v tomto případě musí finanční transakce určené k rozvojové pomoci splňovat určité podmínky. První kritérium říká, že tato podpora by neměla být využita ke komerčním účelům. Tento fakt tedy lze ztotožnit s výše zmíněným předpokladem ekonomického pohledu na věc. Navíc však zpráva OECD zmiňuje, že podpora musí kromě půjčky povinně obsahovat také část, která se skládá z nevratných grantů, přičemž tato složka tvoří minimálně dvacet pět procent z celkového obsahu transferu. Druhým kritériem podle OECD je cíl poskytované rozvojové pomoci. Tím by správně měla být podpora a rozvoj ekonomické situace v recipientských zemích, která poté vede ke zlepšení podmínek pro život a minimalizování předchozích problémů v těchto státech (Halaxa 2000: 105 – 106). I když zmíněné definice rozvojové pomoci v určitých aspektech liší, ve výsledku lze z obou vyvodit téměř stejné předpoklady, které určují poskytování zahraniční podpory. I přesto, že tyto transfery mohou být prováděné formou půjček, podpora musí zůstat podporou, a poskytovatel pomoci by měl zajistit výhodnost

následného postupu splácení financí, pokud se jedná o půjčku a zároveň by poskytnutý kapitál v recipientské zemi neměl využívat ke svému komerčnímu prospěchu.

Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Aid, ODA), kterou lze zkráceně nazývat také zahraniční pomoc, může být poskytována rozličnými způsoby. Zahraniční pomoc je poskytována buďto vládní složkou státu nebo složkou nevládní. Není vyloučeno, že výsledné snažení může být utvořeno spoluprací obou těchto složek. Pomoc proudící z vládního sektoru je v mnoha případech nazývána oficiální pomocí a je financována ze státního rozpočtu. Nevládní složku však nelze z výčtu vynechat, protože tvoří také velkou část podpory. Do nevládního sektoru je možné zahrnout sponzorské dary plynoucí ze soukromého sektoru od různých organizací charitativního nebo humanitárního typu, významných skupin jedinců nebo samostatných osobností.

Dále lze poskytování zahraniční podpory rozdělit podle způsobu transferu pomoci na pomoc bilaterální nebo multilaterální. Bilaterální pomoc proudí od dárce – státu – přímo do recipientské země a ostatní aktéři nejsou do těchto vztahů zahrnuti. Multilaterální pomoc směřuje také od konkrétní dárcovské země, na rozdíl od dvoustranné podpory ale neputuje přímo do určeného státu. Transfer kapitálu se zastaví v prostředí mezinárodních organizací, které následně pomoc potřebným státům přerozdělí vlastními způsoby, například formou rozvojových nebo humanitárních projektů (Halaxa 2000: 106).

V některých případech není součástí zahraniční pomoci pouze rozvojová asistence, ale můžeme zde oddělit ještě zvláštní složku vyhrazenou pro pomoc humanitární. V případě, že zahraniční spolupráci rozdělíme tímto způsobem na dva sektory, rozvojovou složkou rozumíme tu asistenci, která je poskytována v dlouhodobě a soustředí se na naplnění stanovených cílů v dlouhodobém časovém horizontu. Tato spolupráce potom probíhá například v oblasti budování státních institucí, zaměřuje se na vylepšení životního prostředí, ekonomiky a celkově

dlouhodobý rozvoj s cílem zlepšit podmínky pro život. Humanitární pomocí podle tohoto rozdělení označujeme takovou podporu, která má krátkodobý charakter a její poskytnutí je reakcí na různé neočekávané události. Těmi jsou například přírodní katastrofy, epidemie a pandemie, teroristické útoky nebo různé politické převraty spojené se zhoršením životních podmínek pro obyvatele států. Hlavním účelem humanitární pomoci v těchto situacích je odvrácení masového umírání obyvatel a zajištění jejich přežití. To je v normální situaci úkolem státu, ve kterém občané žijí, ale v průběhu událostí mimořádného rázu se může stát, že síly státních složek nedokážou zajistit své základní funkce směrem k obyvatelstvu. Pro odvrácení katastrofálních důsledků takových situací je tedy nutné zapojení ostatních aktérů systému, kteří přispějí svojí účastí v problémech (Halaxa 2000: 106).

V některých případech tedy lze dobře oddělit rozvojovou spolupráci od humanitární. Poskytování zahraniční pomoci Spojenými státy americkými je však specifické a zahraniční asistenci plynoucí do postižených oblastí lze jen těžko rozdělit na rozvojovou a humanitární složku (Hlaváček 2013: 97). Vzhledem k tomu, že se v dalších částech práce budeme zabývat právě pomocnými aktivitami Spojených států amerických v zahraničí, nebudou dále termíny zahraniční, rozvojová a humanitární pomoc rozlišovány a jejich význam bude zahrnovat zmíněné aspekty rozvojové i humanitární pomoci (pokud nebude uvedeno jinak).

Nejstarší kořeny rozvojové pomoci lze identifikovat již koncem osmnáctého století, konkrétně v roce 1794, kdy ve městě Santo Domingo vypuklo otrocké povstání. To způsobilo příliv francouzsky mluvících do Baltimoru, který se tímto dostal na pokraj bídy. Kongres Spojených států amerických tedy rozhodl o poskytnutí finanční částky ve výši deseti tisíc dolarů francouzské vládě, aby lidé mohli být zachráněni (Lancaster 2007: 94).

Za další ranou zahraniční aktivitu Spojených států amerických lze považovat angažování na jihoamerickém území začátkem devatenáctého století. V roce 1812 Kongres Spojených států amerických inicioval a později i schválil zákon, díky kterému měla být poskytnuta pomoc

obyvatelům Latinské Ameriky (*Act for the Relief of the Citizens of Venezuela*). Spojené státy americké se v tomto raném případě snahy o zahraniční pomocnou akci rozhodly pro potravinové zásobování území Jižní Ameriky, které v oblasti mělo vést k rozšíření obchodních aktivit a tím zlepšení situace obyvatel.

O několik desítek let později se myšlenka zahraniční pomoci ujala i v Evropě, konkrétně ve Velké Británii, kde byly v 70. letech devatenáctého století vedeny první diskuze o případné oficiální finanční pomoci směřované do tehdejších britských kolonií (Hjertholm – White 2000: 4–5).

Po těchto prvopočátečních snahách se v průběhu devatenáctého století, především na jeho konci, začal počet aktivit spojených s poskytováním zahraniční pomoci postupně navyšovat. Podpůrné aktivity v tehdejší době bychom mohli zařadit do skupiny pomoci humanitární, protože se jednalo o pomoc poskytovanou v krátkodobém časovém horizontu, kdy docházelo k bezprostřednímu ohrožení lidských životů. Tyto aktivity si postupně získaly své příznivce, tudíž se poskytování zahraniční pomoci postupem času stalo nedílnou součástí zahraniční politiky jak Spojených států amerických tak i ostatních například evropských států. Stále však nemůžeme hovořit o vzniku oficiální zahraniční pomoci v podobě, v jaké existuje dnes. Prostředky pro podporu zahraničních území byly v této době uvolňovány pouze příležitostně (Hlaváček 2013: 98 – 99).

Za první oficiální americkou institucí zabývající se poskytováním humanitární pomoci můžeme označit *Americký úřad pro potraviny (United States Food Administration)*, díky kterému bylo od smrti odvráceno několik milionů lidských životů (Hlaváček 2013: 99). Ideou této instituce bylo poskytnout pomoc spojencům v Evropě, která byla po první světové válce zdevastovaná, zařídit nasycení amerických občanů ve vlastní zemi a dále i těch, kteří se po válce nacházeli v evropském prostoru. Sloganem tohoto projektu se stalo heslo „*Food Will Win The War*“ a tohoto cíle mělo být dosaženo sebeobětováním amerických obyvatel, kteří měli šetřit

s potravinovými zásobami, a následným zavedením potravinových přidělů na evropských spojeneckých územích. Pomocí těchto metod spojených s rozdáváním naučných letáků a konáním různých informačních seminářů se ve Spojených státech amerických podařilo ve dvou poválečných letech nashromáždit téměř devatenáct milionů tun potravin, které následně mohly být využité v Evropě (Cornell University Library 2006).

Oficiální rozvojová pomoc ve formě podobné té, která je využívána v současnosti, ovšem vznikla až v průběhu studené války, kdy byla využívána především jako diplomatický nástroj americké zahraniční politiky. V roce 1947 tehdejší britský velvyslanec informoval Spojené státy americké o stažení britské pomoci z území Řecka a Turecka. Britská vláda se v těchto oblastech snažila podporovat odolávání vůči komunistickému režimu Sovětského svazu, ale po určité době jí začaly docházet síly a nebyla schopná v podpůrných aktivitách pokračovat. Tehdejší americký prezident Harry Truman spolu s ministrem zahraničí Georgem Marshalllem tedy museli začít jednat, protože kdyby se tak nestalo, řecká a turecká území, která trpěla ekonomickými a vojenskými problémy, by byla pohlcena Sovětským svazem a ztratila by nezávislost. Přesvědčit převážně konzervativní izolacionisty v americkém Kongresu o poskytnutí finanční pomoci, se ukázalo být těžkým úkolem. Nakonec však tento plán získal podporu a na pomoc Řecku a Turecku bylo uvolněno čtyři sta milionů dolarů (Lancaster 2007: 63).

Tímto však americká iniciativa v Evropě neskončila. Ve stejném roce došlo k vytvoření takzvaného *Marshallova plánu*. Pro započetí tohoto projektu existovaly humanitární důvody, které by ale pravděpodobně nepřesvědčily Kongres, aby plán podpořil (Lancaster 2007: 63). Plán však byl zrealizován na základě všeobecného strachu z možného rozšíření území Sovětského svazu a jeho komunistické ideologie do Evropy zničené válkou. Ta by se bez pomoci neubránila, a proto vznikl právě Marshallův plán, který měl evropským státům pomáhat v průběhu dalších čtyř let s vypořádáním se s poválečnými újmami. Od roku 1948 do roku 1951 bylo tedy šestnácti západoevropským zemím

v rámci Marshallova plánu poskytnuto téměř třináct a půl miliardy amerických dolarů určených pro ekonomickou obnovu tamějších zemí, upevnění demokratických vlád a zastavení šíření komunistické ideologie (Epstein – Weed 2009: 1)

V roce 1949 nakonec ještě prezident Truman ve svém inauguračním projevu inicioval založení takzvaného *Čtyř bodového programu (Point Four Program)*, jehož hlavním úkolem bylo opět zastavení šíření komunistického režimu. Projekt měl být opět časově omezený, ale na rozdíl od Marshallova plánu prostředky k dosažení požadovaných cílů nebyly ekonomického charakteru, protože měl fungovat spíše jako technická asistence (Lancaster 2007: 63).

Bipolární konflikt a události s ním spojené měly na formování zahraniční politiky Spojených států amerických a utváření konceptu zahraniční pomoci velký vliv. I přesto, že v této době nebyl hlavním účelem podpory států rozvoj, ale snaha zastavit rozpínání Sovětského svazu, tehdejší pomocné aktivity zcela jistě napomohly zakomponování rozvojových programů do běžných zahraničně politických aktivit většiny států a nutnost jejich používání přispěla k jejich zdokonalení a většímu rozšíření.

Po ukončení Marshallova plánu Spojené státy americké začaly svoji pozornost místo evropského prostoru směřovat na území jihovýchodní Asie. Stejně jako u Evropy zde hrozilo, že by se tato oblast postupně mohla dostat pod vliv Sovětského svazu. Vzhledem k tomu, že se jihovýchodní Asie navíc nachází také blízko Čínské lidové republiky, kde se v roce 1949 dostala k moci Komunistická strana Číny, byla hrozba pohlčení oblasti komunistickou ideologií dvojnásobná (Epstein – Weed 2009: 1). Navzdory této situaci se však za administrativy následujícího prezidenta Dwighta Eisenhowera začaly objevovat snahy o omezení přísunu rozvojové pomoci do zahraničních oblastí (Lancaster 2007: 65).

Tyto snahy však neměly příliš dlouhého trvání, protože v roce 1961 nastoupil do amerického prezidentského úřadu John Fitzgerald Kennedy.

Kennedyho administrativa se zasadila o provedení významných změn v oblasti zahraniční pomoci, které na velmi dlouhou žádná americká vláda rozsahem provedených reforem nepřekonala (Epstein – Weed 2009: 1). Aktivity rozvojové pomoci se v době Kennedyho administrativy soustřeďovaly na území Latinské Ameriky a také konečně došlo na oblast afrického kontinentu. V roce 1960, takzvaném „roce Afriky“, mnoho států na africkém území po mnoha letech znovu nabyly svoji nezávislost. Všechny státy však nebyly zcela připravené vypořádat se s touto událostí a okamžitě začít bez problémů fungovat, a tak zde opět hrozilo nebezpečí navázání spolupráce se Sovětským svazem, který byl pro Spojené státy americké již delší dobu „trnem v oku“. (Dagne 2011: 1).

Za Kennedyho administrativy nakonec došlo k největšímu vzestupu objemu zahraniční pomoci (procentuálně vzhledem k objemu státního důchodu) od doby zavedení Marshallova plánu až do začátku nového tisíciletí, kdy došlo k reformám zahraniční pomoci vládou George W. Bushe (Epstein – Weed 2009: 1). Prezident Kennedy značně rozšířil koncept americké zahraniční pomoci, v té době stále sloužící především k zastavení šíření komunismu, založením *Agentury Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (US Agency For International Development, dále USAID)*, *Peace Corps* a *Alliance For Progress* (Radelet 2003: 106).

Můžeme říci, že za vlády prezidenta Kennedyho se oficiálně zformoval koncept rozvojové pomoci, když byl v roce 1961 vydán Zákon o zahraniční pomoci. Zákon o zahraniční pomoci rozdělval asistenci na vojenskou a nevojenskou, což se stalo poprvé v historii. Nevojenský sektor asistence měla mít na starost *Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj (US Agency for International Development, USAID)*, která nově zahrnovala předešlé rozvojové agentury a její aktivity se dobře osvědčovaly po několika dalších desetiletích (Hlaváček 2013: 102).

Na konci šedesátých let se největším recipientem zahraniční pomoci stala jihovýchodní a jižní Asie, vzhledem k tomu, že došlo k vypuknutí války ve Vietnamu (Radelet 2003: 106). Na africký kontinent v

té době směřovalo pouze osm procent americké humanitární pomoci (Hlaváček 2013: 101). To je sice procentuálně málo, ale zcela opomíjená oblast nebyla.

Do oblasti jižní a jihovýchodní Asie směřovala většina humanitární pomoci i v období sedmdesátých let a to až do roku 1979, kdy byly podepsány mírové dohody v Camp Davidu mezi Izraelem a Egyptem. Od té doby se předními recipienty americké pomoci staly zmíněné dva státy Blízkého východu, tudíž se procenta poskytnuté pomoci Africe opět o něco snížila (Hlaváček 2013: 101).

Nárůst objemu americké humanitární pomoci vůči sub-saharské Africe můžeme zaznamenat okolo roku 1985. V té době došlo k vyostření vztahů v rámci bipolárního konfliktu se Sovětským svazem a zároveň také k problémům způsobeným rozsáhlým hladomorem, který na území udeřil právě v roce 1985 (Dagne 2011: 1). Koncem osmdesátých let však došlo k určitému oteplení vztahů mezi východním a západním blokem spojeným s postupným koncem studené války. To vedlo k tomu, že se opět začaly objevovat snahy o snížení objemu americké zahraniční pomoci. To se samozřejmě týkalo i Afriky a pomoc, která do afrických oblastí proudila, byla prudce zredukována. Od tohoto okamžiku se přísun zahraniční pomoci na africké území postupně stále více snižoval a v průběhu devadesátých let klesl na minimum. Jedinou výjimkou v objemu zahraniční pomoci směřované do Afriky byl v poslední dekádě dvacátého století rok 1992, kdy v Africkém rohu a jižní části kontinentu opět vypukl hladomor. Po zažehnutí tohoto problému však humanitární aktivity z americké strany směrem do Afriky opět opadly (Dagne 2011: 2).

Objem zahraniční pomoci se koncem století tedy výrazně zmenšil. Západ ztratil hlavní důvod, kvůli kterému v minulosti vysílal do zahraničí podporu, vzhledem k tomu, že úhlavní nepřítel Spojených států amerických – Sovětský svaz – se rozpadl, tudíž západní blok ze studenoválečného konfliktu vyšel vítězně. Zahraniční pomoc byla minimalizována, nevymizela však zcela. Když neexistoval bezprostřední nepřítel, který by ohrožoval americké zájmy, zbýval čas, který mohl být

využitý k určitému posunu v zaměření působení rozvojové pomoci. Snahy o zastavení šíření komunistické ideologie vymizely a zahraniční pomoc se postupně začala zaměřovat na nové segmenty podpory a postupně jejich počet rozšiřovat. Můžeme říci, že po konci studené války, se zahraniční pomoc konečně začala zabývat problémy, které jsou opravdu spojené s rozvojem, ne s národními zájmy a obavami o zabránění území nepříteli. Do spektra důvodů pro poskytnutí rozvojové asistence se v této době dostaly boj za lidská práva, rozvoj lidské společnosti, udržitelný rozvoj, vzdělání nebo například boj s ničením životního prostředí (Dagne 2011: 2).

4 SOUČASNÝ STAV

V roce 2001 do úřadu prezidenta Spojených států amerických nastoupil George W. Bush. Prezident Bush hned na začátku své první administrativy inicioval záměr provést změny v tématu zahraniční pomoci, kterými se staly založení agentury *Millennium Challenge Corporation (MCC)* a dále zřízení programu *President's Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR)*. Po konci devadesátých let, která v poskytování rozvojové pomoci nebyla příliš slavným obdobím, tak došlo k zásadním inovacím, které lze srovnat snad pouze s aktivitou v období utváření oficiální zahraniční pomoci za vlády prezidentů Trumana nebo Kennedyho (Hlaváček 2013: 110).

V září roku 2002 Bílý dům zveřejnil novou *Národní bezpečnostní strategii (National Security Strategy for The United States of America)*. V té bylo mimo jiné uvedeno, že Spojené státy americké budou svoji vojenskou sílu využívat preemptivně, aby nedošlo k narušení jejich národní bezpečnosti. Důležité pro tuto práci však je, že tato strategie navíc začlenila téma rozvojové pomoci mezi tři hlavní pilíře americké zahraniční politiky vedle obrany země a propagace demokratických principů vně Spojených států amerických (Lancaster 2007: 91 – 92).

Ke změnám, které měly být v blízké budoucnosti provedené, Bushe vedlo hned několik důvodů. Jako první důvod lze uvést události spojené s teroristickými útoky na *Světové obchodní centrum (World Trade Center)* a *Pentagon* v září roku 2001. Ty proběhly jen krátce po tom, co George W. Bush nastoupil do prezidentského úřadu. Útoky následovala intervence v Afghánistánu vedená proti Tálibánu. Tyto neočekávané teroristické aktivity způsobily, že se u amerických občanů zvýšila pozornost ohledně zajištění bezpečnosti jejich domovského státu. Tím pádem se začali více angažovat v podpoře rozvojové pomoci, protože její neposkytnutí směrem k slabým a rozpadajícím státům by znovu mohlo ohrozit americkou bezpečnost, tudíž na vládě bylo začít jednat (Lancaster 2007: 92).

Dále je také nutné uvést, že George W. Bush se sám označoval za takzvaného „*soucitého konzervativce*“. Toto slovní spojení označuje člověka, který samozřejmě věří v tradiční konzervativní hodnoty. Soucitný konzervativce se ale navíc snaží uvedením konzervativních principů do praxe, aby tím pomohl například obyvatelům chudých oblastí (Bush 2001: 255 – 256).

Konzervativci vždy rozvojovou asistenci kritizovali a označovali ji za zbytečné plýtvání státními financemi. V devadesátých letech se však křesťanská křídla Konzervativní strany začala angažovat v problematice humanitární spolupráce. Důvodem pro tyto akce byla údajně jejich křesťanská povinnost ohledně pomoci nevinným obětem utlačování, chudoby a nemocí. Evangeličtí misionáři začali působit v Africe i jiných částech světa, kde měli možnost pocítit špatné životní podmínky tamních obyvatel. Po návratu domů své zkušenosti následně předávali americkým občanům v místních kostelech, což pomohlo k rozšíření povědomí o nutnosti rozvojové pomoci i u těch, kteří by za normálních okolností tyto politiky nepodporovali. Změnilo se také například vnímání HIV/AIDS, které dříve bylo označováno za důsledek hříchů spojených s homosexualitou, promiskuitním životním stylem nebo užíváním drog (Lancaster 2007: 92). To, že Bush byl tímto „*soucitným konzervativcem*“, vysvětluje, že jeho osobní pohled na chudobu a utrpení ve světě, hrál také nedílnou roli v jeho rozhodnutí prudce zvětšit objem poskytované rozvojové pomoci (Lancaster 2007: 93).

Ať však prezidenta Bushe ke změnám v pojetí rozvojové pomoci vedly jakékoliv důvody, tou nejdůležitější věcí je to, že prezident Bush se zasloužil o provedení třetí velmi významné změny v tématu zahraniční pomoci Spojených států amerických od konce druhé světové války (USAID 2002: 2).

V březnu roku 2002 se prezident George W. Bush zúčastnil konference *Meziamerické rozvojové banky (Inter-American Development Bank)* a tím odstartoval novou éru zahraniční pomoci poskytované Spojenými státy americkými. Ve svém proslovu Bush informoval o

nutnosti bojovat nejen proti světovému teroru, ale také oznámil, že novým americkým záměrem bude bojovat s chudobou ve světových regionech, které do té doby byly opomíjené, ale zahraniční pomoc nutně potřebují. Svými slovy podpořil *Miléniové cíle tisíciletí (UN Development Goals)*, a také přislíbil, že Spojené státy americké budou světové chudobě čelit inovativními prostředky plynoucími z nových zdrojů (Bush 2002).

Podle Bushe stav chudoby přímo nevytváří z lidí teroristy, ale tyto dvě věci spolu úzce souvisí. Pokud vlády nejsou schopné zajistit svým občanům bezpečnost a dobré podmínky pro život a přežití, může dojít k radikalizaci názorů a činů obyvatelstva, čímž následně vzniká prostor pro teroristické aktivity. Tyto aktivity však neohrožují pouze další občany v zemi, kde vznikají, ale rozšiřují se do blízkého i vzdáleného okolí. Povinností Spojených států amerických, jako silného světového aktéra, by tedy měla být snaha porazit terorismus, který ohrožuje jak americkou národní bezpečnost, tak životy lidí v mnoha dalších zemích, protože je to „dobrá věc“ (Bush 2002).

Pro to, aby se zabránilo dalšímu šíření teroru a ohrožování lidských životů, je nutné zavést určité změny v poskytování zahraniční pomoci. To, že recipientské státy budou závislé na svých donorech, kteří jim budou poskytovat finanční injekce, problém pravděpodobně zcela nevyřeší. Bush tedy navrhl zavedení nových principů, které nebudou spočívat pouze v poskytování financí na obecný rozvoj států, které vždy nemusejí skončit v sektorech, které pomoc potřebují. Státy, které přijímají pomoc, by nově měly být podporovány ve vytváření nových příležitostí pro své občany, ve snaze zavádět demokratické principy vládnutí ve svých zemích a s pomocí Spojených států amerických se následně sami začít angažovat v poskytování pomoci a postupně se osamostatnit (Bush 2002).

K naplnění uvedených cílů mělo dopomoci zřízení fondu *Millennium Challenge Account (MCA)* a nové agentury *Millennium Challenge Corporation (MCC)*. Záměr na zřízení těchto inovací v systému poskytování zahraniční asistence, oznámil Bush také na zmíněné

konferenci v *Monterrey* spolu se záměrem rapidně navýšit americkou rozvojovou pomoc v chudých světových regionech o pět miliard amerických dolarů do roku 2006 a poté o dalších padesát procent do roku 2010 (Bush 2002).

Záměr George W. Bushe založit novou agenturu MCC byl nakonec úspěšný. Kongres vznik MCC schválil v lednu roku 2004 na základě *Millennium Challenge Act of 2003*. MCC byla založena jako agentura nezávislá na americkém ministerstvu zahraničí a ministerstvu financí. Dále mělo být MCC také odděleno od USAID. Agentura měla fungovat na myšlence, že ekonomický rozvoj je nejúspěšnější tam, kde je spojený s volným trhem, demokratickými principy a politikami a také tam, kde jsou vlády oddané úkolu dosáhnout požadovaných cílů (Tarnoff 2015: 1 – 2). MCC se tedy soustředí na redukci chudoby ve světě. Toho se snaží dosáhnout pomocí podpory ekonomického růstu v daných zemích. Agenda je dále zaměřena na provádění politických reforem a vytváření ekonomických příležitostí. Tento přístup by měl zajistit efektivní asistenci a reálné výsledky, které povedou ke zlepšení životních podmínek v chudých oblastech světa (MCC a).

Jelikož výsledkem poskytování zahraniční asistence skrze MCC mělo být především to, aby se příjemci pomoci postupně osamostatnili, dokázaly svým občanům postupně pomáhat i sami a aktivně spolupracovaly s donory, nebylo již od začátku možné do programu začlenit úplně každý stát, který o tuto možnost pomoci projevil zájem. Pro to, aby se státy, které o rozvojovou pomoc stály, dostaly do programu MCC, bylo a je nutné, aby splnily určité podmínky. Recipienti rozvojové pomoci MCC musí splnit určitá kritéria, a teprve potom se mohou zapojit do programu. Možní příjemci jsou vybíráni na základě šestnácti indikátorů, které by měly sloužit k eliminaci nevhodných kandidátů (Radelet 2003: 111). Těchto šestnáct kritérií představila administrativa v listopadu roku 2002 (Sperling – Hart 2003: 10). Kritéria jsou navíc rozdělena do tří obecnějších kategorií, kterými jsou spravedlivá vláda, investice do obyvatelstva a ekonomické svobody.

Do první kategorie, spravedlivá vláda, řadíme šest kritérií. Těmi jsou kontrola míry korupce, vynutitelnosti zákona, odpovědnosti, efektivity vlády, občanských svobod a politických práv. Do druhé kategorie spadají čtyři kritéria, která se týkají míry zdravotnictví a vzdělávání. A do poslední kategorie, ekonomických svobod, lze začlenit zbývajících šest indikátorů. Mezi ty patří například inflace, rozpočtový deficit, obchodní politiky nebo míra možnosti založit vlastní podnikání (Radelet 2004: 58).

Aby se země kvalifikovaly do programu, musí dosáhnout nad průměr vyžadovaných hodnot a to minimálně v polovině z šestnácti kategorií. Zároveň státy musí povinně splnit kritéria týkající se míry korupce, protože pokud se jim to nepovede, jsou automaticky vyřazené z výběru. Pokud však kandidátské země splní standardy stanovené MCC, mohou se těšit na velmi štědrú pomoc z fondu MCA, která zahrnuje rozsáhlejší podporu, než dřívější tradiční zahraniční asistence, a tak se mohou těšit například na přímou podporu jejich státních rozpočtů (Sperling – Hart 2003: 10).

Pokud kandidátský stát dokáže splnit požadovaná kritéria, může započít proces eliminace chudoby skrze zajištění udržitelného hospodářského růstu s pomocí Spojených států amerických. Asistence je státům poskytována skrze granty MCC, které doplňují jiné americké a mezinárodní rozvojové programy. Granty můžeme dále rozdělit do dvou základních typů, kterými jsou dohody nebo smlouvy (*compacts*) a takzvané *threshold programs* (MCC a).

Jako *compacts* označujeme dohody, které jsou platné po několik let (většinou pět let). Tato dohoda se uzavírá mezi MCC a zvolenou zemí a financuje programy zaměřené na dosažení hlavních cílů MCC – snížení chudoby a nastartování hospodářského růstu. *Threshold Programs* jsou také formy grantů, ale nejsou tak rozsáhlé jako *compacts*. *Compacts* mohou být podepsány pouze se státy, které dokázaly splnit kritéria MCC pro přijetí do programu. Na rozdíl od toho *threshold programs* směřují do zemí, které těsně podmínky nenaplnily, jsou však ochotné na své

politické situaci zapracovat a provést určité institucionální reformy, aby se staly pro program přijatelnými (MCC b).

Granty po schválení putují do rozličných sektorů států podle toho, kde je jich nejvíce zapotřebí. Pomoc směřuje například do oblastí zemědělství, infrastruktury, zdravotnictví, finančního sektoru nebo podnikání. Mimo jiné se asistence zaměřuje také na boj s korupcí, zajištění zdrojů pitné vody, zajištění přístupu ke vzdělávání nebo na dodržování vlastnických a majetkových práv. Díky poskytnutým grantům by poté mělo dojít k vytvoření nových pracovních příležitostí, otevření nových trhů a zajištění lepších podmínek pro život v nejchudších oblastech světa (MCC a).

MCC si velmi zakládá na tom, aby přístupová kritéria do programu byla kandidátskými státy pečlivě splněna. V prvním roce fungování MCC, bylo v celosvětovém měřítku klasifikováno pouze sedmnáct států jako způsobilých k přistoupení do programu. Z těchto zemí jich šestnáct předložilo žádost o získání smlouvy nebo dokumenty s konceptem. To, že je stát klasifikovaný jako způsobilý k přistoupení však ještě neznamená, že bude schopný splnit všechna daná kritéria agentury, která umožňují přístup. V prvním roce po začátku fungování MCC byly do programu akceptovány a mohly podepsat smlouvu pouze čtyři země – Honduras, Nikaragua, Madagaskar a Kapverdy (Gootnick 2005: 1).

5 ZÁVĚR

Období vlády prezidenta George W. Bushe se jistě stalo významným milníkem pro téma americké rozvojové pomoci. Po dlouhých desítkách let se Bushova administrativa zasadila o provedení významných změn v této koncepci. Reformy provedené v průběhu Bushovy administrativy si našly mnoho příznivců a stejně tak i mnoho kritiků, kterým se nelíbí například velká selektivnost ze strany Spojených států amerických směrem k zemím, které by se rády zapojily do projektů, ale nejsou schopné splnit podmínky, které by jim zaručily kvalifikaci do programů.

I když provedené změny mají své klady i zápory, je jisté, že aktivity administrativy George W. Bushe v oblasti rozvojové politiky se zapíší do americké historie. Prezident Bush se totiž stal teprve třetím prezidentem od konce druhé světové války po prezidentech Trumanovi a Kennedym, který se angažoval v transformování zahraniční asistence v tak velkém měřítku.

6 SEZNAM ZDROJŮ

Bendová, Hana (2013). Měkké aspekty rozvojové spolupráce. *Rozvojovka.cz*. 2013

(http://www.rozvojovka.cz/download/docs/221_rozvojovka-mekke-aspekty-rs-v3-web-1.pdf, 2. 12. 2014), s. 1–7.

Bush, George W. (2001). *Slib musíme splnit: Moje cesta do Bílého domu* (Praha: PRAGMA).

Bush, George W. (2002). *Remarks at the Inter-American Development Bank*. March 14, 2002. American Presidency Project: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=64974&st=&st1=> (1. 4. 2015).

Cornell University Library (2006). *U.S. Food Administration* (<http://exhibits.mannlib.cornell.edu/meatlesswheatless/meatless-wheatless.php?content=two>, 1.4.2015).

Dagne, Ted (2011). Africa: U.S. Foreign Assistance Issues. *Open CRS*. 15.9.2011 (<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33591.pdf>, 1.4.2015), s. 1 – 12.

Epstein, Susan B. – Weed, Matthew C. (2009). Foreign Aid Reform: Studies and Recommendations. *Open CRS*. 28.7.2009 (<https://opencrs.com/document/R40102/>, 1.4.2015), s. 1 – 30.

Gootnick, David B. (2005). Millennium Challenge Corporation: Progress Made on Key Challenges in First Year of Operations. United States Government Accountability Office. 26.4.2005 (<http://www.gao.gov/new.items/d05625t.pdf>, 1.4.2015), s. 1 – 51.

Halaxa, Petr (2000): Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí. In: Jehlička, P.; Tomeš, J.; Daněk, P. eds., *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie* (Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta). s. 104 – 125.

Hjertholm, Peter – White, Howard (2000): *Survey of Foreign Aid: History, Trends and Allocation, Discussion Paper*. (Copenhagen: University of Copenhagen).

Hlaváček, Pavel (2013). Spojené státy americké jako aktér rozvojové spolupráce. In: Leichtová, Magdalena ed., *Tvoříme rozvoj: Vybrané donorské instituce v současné rozvojové spolupráci* (Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni), s. 97 – 118.

Lancaster, Carol (2007). *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics* (Chicago: The University of Chicago Press).

MCC a. *About MCC* (<https://www.mcc.gov/pages/about>, 1.4.2015).

MCC b. Threshold Program (<https://www.mcc.gov/pages/program/type/threshold-program>, 1.4.2015).

Radelet, Steven (2003). Bush and Foreign Aid. *Foreign Affairs* 82 (5), s. 104-117.

Radelet, Steven (2004). The Millennium Challenge Account: Transforming US Foreign Assistance Policy?. *Agenda* 11 (1), s. 53 – 69.

Sperling, Gene – Hart, Tom (2003). A Better Way to Fight Global Poverty: Broadening the Millennium Challenge Account. *Foreign Affairs* 82 (2), s. 9 – 14.

Tarnoff, Curt (2015). Millennium Challenge Corporation. *Open CRS*. 11.3.2015. (<http://fas.org/sgp/crs/row/RL32427.pdf>, 1.4.2015), s. 1 – 39.

USAID (2002). *Foreign Aid in the National Interest: Promoting Freedom, Security, and Opportunity* (Washington, D.C.: U.S. Agency for International Development).

World Bank (2014). Poverty overview. *World Bank*. 8.10.2014 (<http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>, 2. 12. 2014).

7 RESUMÉ

The topic of this Bachelor's thesis is The development assistance of The United States of America to Africa under the presidency of George W. Bush. President George W. Bush and his administration achieved a great transformation in the theme of the development assistance. This transformation has been very unique because it has used some of the brand new approaches regarding the development or humanitarian assistance. These steps made by the Bush's administration are also considered to have a significant importance because we cannot find many reforms of this theme on the field of the american foreign policy history.

In this paper we will analyze and carefully describe changes made by the Bush's administration. These are for instance the establishing of The Millennium Challenge Corporation or the initiative to establish The Presidential Emergency Plan for AIDS Relief. The aim of the Bachelor's thesis is to find out whether these activities have been succesfull and really have lead to a better providing of foreign assistance in the world's poorest regions.

In the end there will also be discussed the current situation of the American development assistance, because quite a long time passed since the Bush's ending of the presidential career. And thus I find it appropriate to look at the topic again from the perspective of president Barrack Obama and find out how Bush's efforts to reform the development assistance seems to the new administration. This should help us to determine if the transformation made by the former president continues to be succesful or not.